

Załącznik do Zarządzenia nr 2/2024

Dyrektora Zespołu Szkół Specjalnych w Mazowieckim Centrum Rehabilitacji

Z dnia 31 stycznia 2024 r.

Polityka ochrony dzieci przed krzywdzeniem

Zespół Szkół Specjalnych w Mazowieckim Centrum Rehabilitacji

Polityka określa wytyczne i procedury w zakresie zgłaszania podejrzeń nadużyć oraz postępowania wobec podejrzanych, a także zapewnia wsparcie dla ofiar.

Pracownicy szkoły są zobowiązani do przestrzegania Polityki szkoły w celu zapobiegania nadużyciom i zapewnieniu bezpieczeństwa wszystkim członkom społeczności szkolnej.

Z niniejszą polityką zapoznaje się nauczycieli, pracowników, rodziców oraz uczniów szkoły – treść dokumentu jest umieszczona na stronie internetowej szkoły. Dla uczniów dodatkowo przygotowana jest ulotka zawierająca informacje w wersji skróconej dla małoletnich (załącznik nr 6).

1.Cele polityki

- Zapewnienie bezpiecznego i przyjaznego środowiska dla uczniów i pracowników szkoły
- Ochrona przed nadużyciami w szkole
- Zapewnienie odpowiedniego wsparcia dla ofiar różnego rodzaju przemocy
- Zobowiązanie pracowników szkoły do przestrzegania wytycznych i procedur w przypadku podejrzeń krzywdzenia dzieci

2. Definicja krzywdzenia

➤ *wszelkie zachowania, które naruszają prawa uczniów lub pracowników szkoły*

3. Dyrektor szkoły wyznaczył Panią Małgorzatę Przybysz na koordynatora odpowiedzialnego za Politykę Ochrony Dzieci.

Do zadań Koordynatora należy monitorowanie realizacji Polityki, reagowanie na sygnały naruszenia Polityki oraz proponowanie zmian w dokumencie (ankiety ewaluacyjne).

W przypadku nieobecności koordynatora osobą zastępującą jest Kierownik Działu Wychowania Pani Beata Dziewit.

4. Dyrektor szkoły wyznaczył Panią Aleksandrę Szwagierczak na koordynatora/administradora Internetu pod kątem procedury ochrony małoletnich.

5. Osoby odpowiedzialne do składania zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego oraz zawiadamiania sądu opiekuńczego:

pedagog /pedagog specjalny/ psycholog .

6. Monitoring - koordynator jako osoba odpowiedzialna za opracowanie i monitoring *Polityki* ma obowiązek co najmniej raz na dwa lata dokonywać oceny standardów w celu zapewnienia ich dostosowania do aktualnych potrzeb oraz zgodności z obowiązującymi przepisami.

Wnioski z przeprowadzonej oceny należy pisemnie udokumentować.

I. ZACHOWANIA I PRAKTYKI, KTÓRE SĄ NIEDOPUSZCZALNE ZE STRONY PRACOWNIKÓW

Polityka szkoły w zakresie ochrony dzieci przed krzywdzeniem ma na celu zapewnienie bezpiecznego i przyjaznego środowiska dla uczniów i pracowników szkoły, poprzez zapobieganie nadużyciom w zakresie krzywdzenia dzieci i reagowanie w przypadku ich podejrzenia. Pracownicy szkoły traktują dzieci z szacunkiem oraz uwzględniają ich potrzeby. Niedopuszczalne jest stosowanie przez pracownika wobec dziecka przemocy w jakiegokolwiek formie. Pracownik placówki, realizując te cele, działa w ramach obowiązującego prawa, przepisów wewnętrznych szkoły oraz swoich kompetencji.

Niedopuszczalnym zachowaniem dorosłego wobec dziecka jest:

- 1) Nie wolno krzyczeć, zawstydzać, upokarzać, lekceważyć i obrażać dziecka.
- 2) Nie wolno bić, szturchać, popychać ani w jakikolwiek sposób naruszać integralności fizycznej dziecka.
- 3) Nie wolno nawiązywać z dzieckiem jakichkolwiek relacji romantycznych lub seksualnych ani składać mu nieodpowiednich propozycji. Obejmuje to także seksualne komentarze, żarty, gesty oraz udostępnianie dzieciom treści erotycznych i pornograficznych bez względu na ich formę.
- 4) Nie wolno utrzymywać wizerunku dziecka (filmowanie, nagrywanie głosu, fotografowanie) w celach prywatnych czy bez zgody Opiekuna dziecka. Rekomendujemy także uzyskanie ustnej zgody dziecka – zapytaj, czy możesz zrobić zdjęcie/ nagranie.

5) Nie wolno zapraszać dzieci do swojego prywatnego mieszkania/ domu ani spotykać się z nimi poza godzinami pracy. Obejmuje to także kontakty z dziećmi poprzez prywatne kanały komunikacji (prywatny telefon, e-mail, komunikatory, profile w mediach społecznościowych) i udostępnienie własnych danych osobowych.

6) Nie wolno proponować dzieciom alkoholu, wyrobów tytoniowych ani nielegalnych substancji, jak również używać ich w obecności dzieci.

7) Nie wolno podejmować innego niż niezbędny kontakt fizyczny z dzieckiem.

8) Jeśli jest się świadkiem jakiegokolwiek z wyżej opisanych zachowań i/lub sytuacji ze strony innych dorosłych lub dzieci, zawsze należy poinformować o tym osobę odpowiedzialną za organizację/ instytucję i/lub postąpić zgodnie z obowiązującą procedurą interwencji.

Dopuszczalnym zachowaniem, respektującym nietykalność małoletniego jest:

- poklepanie po ramionach lub plecach
- uścisk dłoni lub „przybicie piątki”
- delikatne objęcie na powitanie
- dotykanie rąk, ramion czy barków
- werbalne pochwalenie
- trzymanie się za ręce w trakcie zabawy czy dla uspokojenia małoletniego w sytuacji wzburzenia emocjonalnego
- trzymanie za ręce małych dzieci w czasie spaceru
- siadanie w pobliżu małych dzieci.

Niewłaściwym zachowaniem i nadużyciem wobec nietykalności są:

- pełne i mocne uściski i objęcia
- dotykanie piersi, pośladków i okolic intymnych
- klepanie w uda lub kolana
- całowanie, w szczególności w usta
- okazywanie czułości w miejscach wyizolowanych, np. łazienki, ubikacje, prywatne pokoje

W każdej wyjątkowej sytuacji wynikającej ze stanu emocjonalnego, potrzeb fizjologicznych, choroby dziecka czy nieprzewidzianych wypadków należy poprosić o pomoc, obecność inną dorosłą osobę.

II. OGÓLNE ZASADY POLITYKI W ZAKRESIE OCHRONY MAŁOLETNICH PRZED KRZYWDZENIEM

1. Zgłaszanie nadużyć

Jeśli pracownik szkoły podejrzewa, że doszło do nadużyć, powinien niezwłocznie zgłosić to dyrektorowi szkoły lub innemu przełożonemu.

Rodzice, opiekunowie i uczniowie, którzy podejrzewają, że doszło do nadużyć, powinni niezwłocznie zgłosić to dyrektorowi szkoły lub innemu pracownikowi szkoły.

2. Badanie podejrzeń nadużyć

W przypadku podejrzenia nadużyć w zakresie krzywdzenia dzieci, dyrektor szkoły lub inny przełożony powinien niezwłocznie podjąć działania mające na celu ochronę uczniów i pracowników szkoły oraz zapewnienie, że podejrzany nie będzie miał bezpośredniego kontaktu z ofiarą.

Dyrektor szkoły lub inny przełożony powinien skontaktować się z organami odpowiedzialnymi za dochodzenie i przeprowadzenie śledztwa.

3. Ochrona prywatności

Wszystkie zgłoszenia nadużyć powinny być traktowane jako poufne, a informacje na temat zgłoszenia powinny być udzielane tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla przeprowadzenia śledztwa lub ochrony uczniów i pracowników szkoły.

4. Postępowanie wobec podejrzanych

Jeśli podejrzany jest pracownikiem szkoły, dyrektor lub inny przełożony powinien podjąć działania mające na celu ochronę uczniów i pracowników szkoły oraz zapewnienie, że podejrzany nie będzie miał bezpośredniego kontaktu z ofiarą.

5. Informowanie uczniów, personelu szkoły i rodziców o zasadach zapobiegania i przeciwdziałania wszelkiego rodzaju przemocy.

6. Przeprowadzenie szkoleń dla personelu szkoły w zakresie rozpoznawania i reagowania na przemoc seksualną oraz w zakresie komunikacji z uczniem, który stał się ofiarą przemocy.

7. Przeprowadzenie kampanii edukacyjnej dla uczniów i ich rodziców.

8. Współpraca z organami prowadzącymi postępowanie w sprawach przemocy fizycznej, psychicznej, ekonomicznej, seksualnej.

9. Podejmowanie działań w celu zapewnienia wsparcia psychologicznego ofiarom przemocy.

III.PROCEDURA POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU GDY NAUCZYCIEL DOWIADUJE SIĘ O PRZEMOCY WOBEC UCZNIA

Nauczyciel powinien podjąć następujące kroki:

1. **Zapewnienie bezpieczeństwa uczniowi** - Przemoc jest traumatycznym doświadczeniem, dlatego nauczyciel udziela uczniowi wsparcia emocjonalnego. Niezwłocznie informuje dyrektora szkoły – zgłoszenie incydentu.
2. **Przeprowadzenie rozmowy z uczniem** – pedagog/psycholog/pedagog specjalny przeprowadza rozmowę z uczniem, który był ofiarą przemocy. Ważne jest, aby rozmowa ta odbyła się w miejscu, gdzie uczeń będzie czuł się bezpiecznie.
3. **Pamiętaj, że ofiara może potrzebować czasu**, aby podjąć decyzję o udzieleniu zgody na podanie informacji o swoim przypadku innym osobom. Ważne jest, aby szanować jej prywatność i podjąć wszelkie kroki, aby jej dane były chronione.
4. **Powiadomienie rodziców lub opiekunów** – dyrektor szkoły powinien niezwłocznie powiadomić rodziców lub opiekunów prawnych ucznia o podejrzeniu wykorzystania przemocowego. Zapewnienie im wsparcia.
5. **Dokumentacja sytuacji** - pedagog/psycholog/pedagog specjalny sporządza szczegółową dokumentację sytuacji, w tym datę i czas zdarzenia, nazwisko osoby dokonującej przemocy, miejsce zdarzenia, a także wszelkie informacje, jakie udało mu się pozyskać w trakcie rozmowy z uczniem. Notatki z rozmów z uczniem, świadkami, czy rodzicami, a także wszelkie informacje dotyczące działań podejmowanych przez szkołę w celu rozwiązania sytuacji. (załącznik nr.2)
6. **Dokumentacja ta powinna być przekazana do pedagoga szkolnego.**
7. **Dalsze działania** - nauczyciel przestrzega zaleceń dyrektora szkoły i innych uprawnionych organów oraz współpracuje z nimi w celu zapewnienia bezpieczeństwa uczniowi i przeciwdziałania przemocy w szkole.

W trakcie rozmowy z uczniem ważne jest, aby nauczyciel okazywał empatię i zrozumienie, także zachowywał spokój i profesjonalizm.

IV.PROCEDURA POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU ZAGROŻENIA WYKORZYSTANIA UCZNIA PRZEZ PRACOWNIKA SZKOŁY

1. **Natychmiastowe zgłoszenie sytuacji dyrektorowi szkoły** - W przypadku podejrzenia, że uczeń jest zagrożony wykorzystaniem (też seksualnym) przez pracownika, każdy pracownik, rodzic lub uczeń powinien natychmiast zgłosić ten fakt dyrektorowi szkoły.
2. **Wydzielenie pomieszczenia** - W celu zapewnienia prywatności i bezpieczeństwa ucznia, należy wydzielić odpowiednie pomieszczenie, w którym zostanie przeprowadzona rozmowa z uczniem.
3. **Podjęcie czynności wyjaśniających** - Wychowawca klasy w obecności pedagoga lub psychologa szkolnego przeprowadza wywiad z uczniem, aby uzyskać jak najwięcej informacji na temat sytuacji.
8. **Powiadomienie rodziców lub opiekunów** – wychowawca klasy powinien niezwłocznie powiadomić rodziców lub opiekunów prawnych ucznia o podejrzeniu krzywdzenia dziecka, oraz zapewnić im wsparcie.
4. **Zgłoszenie do rzecznika dyscyplinarnego** – O podejrzeniu popełnienia przez nauczyciela czynu naruszającego prawa i dobro dziecka dyrektor szkoły, a w przypadku podejrzenia popełnienia takiego czynu przez dyrektora szkoły - organ prowadzący szkołę, zawiadamia rzecznika dyscyplinarnego, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o podejrzeniu popełnienia takiego czynu.
5. **Zawiadomienie jest konieczne**, gdy istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przewinienia naruszającego prawa lub dobro dziecka.
6. **Zawiadomienia nie dokonuje się**, gdy okoliczności sprawy bezspornie wskazują, że nauczyciel nie dopuścił się takiego przewinienia.
7. **W przypadku podejrzenia, że sytuacja jest poważna i wymaga natychmiastowego zaangażowania organów ścigania**, należy niezwłocznie powiadomić odpowiednie organy:
 - a) Policję - organ odpowiedzialny za ściganie przestępstw i zapewnienie bezpieczeństwa publicznego. Zgłoszenie takiego przestępstwa do organów ścigania jest zwykle obowiązkowe.
 - b) Organ opieki społecznej - organ odpowiedzialny za ochronę dzieci i młodzieży przed krzywdzeniem – w tym wykorzystaniem seksualnym.
 - c) Prokuraturę - organ odpowiedzialny za prowadzenie postępowań karnych i oskarżanie osób podejrzewanych o popełnienie przestępstw.

DZIAŁANIA DYREKTORA SZKOŁY WOBEC PRACOWNIKA PODEJRZANEGO O PRZESTĘPSTWO KRZYWDZENIA NIELETNIEGO ZALEŻĄ OD KONKRETNÝCH OKOLICZNOŚCI DANEGO PRZYPADKU.

Działania dyrektora w momencie podejrzenia pracownika o dopuszczenie się przestępstwa (w tym seksualnego) na nieletnim:

1.Podjęcie czynności wyjaśniających mających na celu ustalenie, czy złożenie zawiadomienia jest konieczne.

A-analiza nagrań z monitoringu,

B-rozmowa z nauczycielem, którego dotyczy podejrzenie i pozostałymi pracownikami szkoły,

C-rozmowa z uczniami i ich rodzicami (w przypadku niepełnoletnich uczniów można rozważyć przeprowadzenie rozmowy w obecności psychologa)

D-analiza zgromadzonych notatek służbowych i innych dokumentów

2.Zawiadomienie rzecznika dyscyplinarnego pisemne lub elektroniczne. W zawiadomienie należy szczegółowo opisać zdarzenie, na podstawie którego dyrektor wysnuł podejrzenie popełnienia przez nauczyciela przewinienia dyscyplinarnego. Dyrektor szkoły ma 14 dni kalendarzowych na zawiadomienie o zdarzeniu rzecznika dyscyplinarnego. Termin ten liczy się od dnia powzięcia informacji o zdarzeniu.

W zawiadomieniu należy używać sformułowania, że *„istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przez nauczyciela przewinienia dyscyplinarnego”*. (nauczyciel do momentu uprawomocnienia orzeczenia komisji dyscyplinarnej korzysta z domniemania niewinności).

3.Tymczasowe zawieszenie pracownika – dyrektor szkoły może tymczasowo zawiesić pracownika, jeśli istnieją podejrzenia, że popełnił on przestępstwo krzywdzenia nieletniego. Zawieszenie pracownika może zostać nałożone w celu ochrony bezpieczeństwa uczniów i innych pracowników szkoły. Stosuje się jeżeli ze względu na powagę i wiarygodność wysuniętych zarzutów celowe jest odsunięcie nauczyciela od wykonywania obowiązków w szkole.

4.W sprawach niecierpiących zwłoki nauczyciel i dyrektor szkoły może być zawieszony przed złożeniem wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego.

Podstawa prawna

- ustawa z 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r., poz. 1762) – art. 26, art. 75, art. 76, art. 85 ust. 4, art. 85j ust. 3.

- Ustawa z 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 1510) - art. 108.

V.PROCEDURA POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU KRZYWDZENIA UCZNIA PRZEZ INNEGO UCZNIA

Jeśli dyrektor szkoły dowiaduje się, że doszło do krzywdzenia **ucznia przez rówieśnika**, **powinien podjąć odpowiednie kroki, w tym:**

1. **Zebrać informacje** – wychowawca klasy we współpracy z pedagogiem szkolnym powinien zbierać informacje na temat sytuacji, w tym dokładne okoliczności, osoby zaangażowane i źródło informacji.

2. **Skontaktować się z rodzicami ofiary** – wychowawca (pedagog) powinien skontaktować się z rodzicami ofiary i powiadomić ich o sytuacji. Rodzice powinni zostać poinformowani o sytuacji i o tym, jakie kroki zostaną podjęte w celu rozwiązania problemu. Zapewnienie im wsparcia.
3. **Skontaktować się z rodzicami prześladowcy** - wychowawca (pedagog) powinien skontaktować się z rodzicami prześladowcy i powiadomić ich o sytuacji. Rodzice powinni zostać poinformowani o sytuacji i o tym, jakie kroki zostaną podjęte w celu rozwiązania problemu. Zapewnienie im wsparcia.
4. **Przeprowadzić rozmowę z uczniami** – (zespół wychowawczy) dyrektor w obecności wychowawcy klasy lub pedagog/psycholog/pedagog specjalny powinien przeprowadzić rozmowę z uczniami zaangażowanymi w sytuację i zebrać ich wersje wydarzeń.
9. **Dokumentacja sytuacji** - pedagog szkolny we współpracy z psychologiem sporządza szczegółową dokumentację sytuacji, w tym datę i czas zdarzenia, nazwisko osoby dokonującej przemocy, miejsce zdarzenia, a także wszelkie informacje, jakie udało mu się pozyskać w trakcie rozmowy z uczniem. Notatki z rozmów z uczniem, świadkami, czy rodzicami, a także wszelkie informacje dotyczące działań podejmowanych przez szkołę w celu rozwiązania sytuacji. (załącznik nr.2)
5. **Zapewnić wsparcie psychologiczne uczniom (zarówno ofierze i prześladowcy)** – dyrektor, pedagog, powinien zadbać o to, aby uczniowie otrzymali odpowiednie wsparcie psychologiczne.
6. **Zastosować odpowiednie sankcje** - Reakcja wobec sprawcy – należy podjąć działania wobec sprawcy, które ułatwią mu zrozumienie powagi sytuacji i zmianę zachowania.
7. **Możliwe sankcje, jakie szkoła może zastosować wobec ucznia, który dopuścił się przemocy wobec kolegi/koleżanki, to:**
 - A- **Rozmowa z uczniem** - wychowawca klasy może przeprowadzić rozmowę z uczniem, aby wyjaśnić mu powagę popełnionej przez niego przemocy i wskazać, jakie są skutki takiego zachowania.
 - B- **Zawieszenie ucznia** - w przypadku poważniejszych przypadków przemocy, szkoła może zawiesić ucznia w prawach ucznia na określony czas.
 - C- **Przeniesienie ucznia do innej klasy** - jeśli sytuacja jest bardzo poważna, szkoła może podjąć decyzję o przeniesieniu ucznia do innej klasy, aby zapobiec dalszym przypadkom przemocy.
 - D- **Usunięcie ucznia ze szkoły** - w przypadku poważnych i ciągłych przypadków przemocy, szkoła może podjąć decyzję o usunięciu ucznia ze szkoły.
8. **W przypadku podejrzenia, że sytuacja jest poważna i wymaga natychmiastowego zaangażowania organów ścigania**, należy niezwłocznie powiadomić odpowiednie organy:
 - A- **Policję** - organ odpowiedzialny za ściganie przestępstw i zapewnienie bezpieczeństwa publicznego.

- B- Organ opieki społecznej** - organ odpowiedzialny za ochronę dzieci i młodzieży przed każdym rodzajem przemocy i wykorzystania.

Należy jednak pamiętać, że każdy przypadek krzywdzenia jest inny i sankcje powinny być dostosowane do specyfiki sytuacji oraz stopnia przemocy.

- 9. W przypadkach bardziej skomplikowanych (dotyczących wykorzystywania seksualnego oraz znęcania się fizycznego i psychicznego o dużym nasileniu):**
- A-** Dyrektor szkoły powołuje zespół interwencyjny, w składzie: pedagog, psycholog, pedagog specjalny, wychowawca dziecka i inni pracownicy mający wiedzę o krzywdzeniu dziecka lub o dziecku
 - B-** Zespół sporządza plan pomocy dziecku
 - C-** Wychowawca klasy w obecności pedagoga lub psychologa informuje opiekunów o obowiązku placówki zgłoszenia podejrzenia krzywdzenia dziecka do odpowiedniej instytucji (prokuratura/ policja lub sąd rodzinny, ośrodek pomocy społecznej lub też przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego - procedura " Niebieskie Karty" (w zależności od zdiagnozowanego typu krzywdzenia)
 - D-** W przypadku gdy podejrzenie krzywdzenia zgłosili opiekunowie dziecka, powołanie zespołu jest obligatoryjne. Zespół interwencyjny wzywa opiekunów dziecka na spotkanie wyjaśniające, podczas którego może zaproponować opiekunom zdiagnozowanie zgłaszanego podejrzenia w zewnętrznej, bezstronnej instytucji.
 - E-** Ze spotkania sporządza się protokół.

VI .PROCEDURA NIEBIESKIEJ KARTY W SZKOLE

1. Niebieska Karta może zostać założona również w szkole, gdy dyrektor, nauczyciel, pedagog szkolny czy wychowawca stwierdzą, że w rodzinie ucznia dochodzi do przemocy. Decyzję o rozpoczęciu procedury konsultuje się z całym gronem pedagogicznym.
 - 2.Niebieską Kartę A wypełnia się w obecności ucznia, który jest dotknięty przemocą - ważne jest, aby wówczas towarzyszył mu psycholog szkolny lub pedagog.
 - 3.Jeżeli uczeń jest niepełnoletni, przy procedurze powinien być obecny rodzic, opiekun prawny lub faktyczny dziecka.
 - 4.Wypełniony formularz „Niebieska Karta A” szkoła przekazuje przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w terminie nie później niż 7 dni od wszczęcia procedury.
 - 5.Niebieską Kartę B, o charakterze informacyjnym, przekazuje się uczniowi doznającemu przemocy lub - jeżeli jest niepełnoletni - rodzicowi, opiekunowi prawnemu bądź faktycznemu dziecka.
- WAŻNE:** Nie może jej otrzymać osoba, co do której istnieje podejrzenie o dokonywanie przemocy wobec bliskich.

VII.PROCEDURA POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU ZAGROŻENIA KRZYWDZENIA UCZNIA POZA SZKOŁĄ.

Jeśli dyrektor szkoły dowiaduje się o przypadku przemocy fizycznej, psychicznej, seksualnej, ekonomicznej powinien natychmiast podjąć kroki, aby zapewnić bezpieczeństwo ofierze i każdej innej osobie, która może być narażona na przemoc.

1. Zapewnienie bezpieczeństwa ofierze

Przemoc fizyczna i psychiczna to poważne zagrożenie dla zdrowia i życia ofiary. Dyrektor szkoły natychmiast podejmuje kroki w celu zapewnienia bezpieczeństwa ofierze. Należy skontaktować się z organami odpowiedzialnymi za zwalczanie przemocy seksualnej, takimi jak policja, a także z rodzicami lub opiekunami prawnymi ofiary.

2. Udzielenie wsparcia emocjonalnego

Każdy rodzaj przemocy to traumatyczne doświadczenie, dlatego ofiara potrzebuje wsparcia emocjonalnego. Pedagog/psycholog udziela ofierze wsparcia i podaje informację rodzicom dziecka o specjalistach i organizacjach, które mogą mu pomóc.

3. Poinformowanie organów odpowiedzialnych

Dyrektor szkoły natychmiast zgłasza każdy przypadek wykorzystania seksualnego oraz znęcania się fizycznego i psychicznego o dużym nasileniu organom odpowiedzialnym za zwalczanie przemocy seksualnej. W tym celu można skontaktować się z lokalnymi organami ścigania, np. policją (załącznik nr 3).

4. Zachowanie poufności

Dyrektor szkoły i pozostali pracownicy zachowują poufność wobec informacji o przemocy. Są informowane tylko te osoby, które muszą wiedzieć o tym z powodów bezpieczeństwa ofiary. Wszelkie informacje o ofierze muszą być traktowane jako poufne i chronione.

W przypadku powzięcia informacji o krzywdzeniu ucznia przez rodzica, należy niezwłocznie podjąć następujące kroki:

1. Zgłoszenie sytuacji organom odpowiedzialnym

W przypadku wykorzystywania seksualnego oraz znęcania się fizycznego i psychicznego o dużym nasileniu przez rodzica, dyrektor szkoły niezwłocznie powiadamia organy odpowiedzialne, takie jak policja, prokuratura, opieka społeczna. Wszelkie informacje dotyczące przypadku powinny być przekazane tym organom, aby mogły podjąć odpowiednie środki ochrony dla ofiary oraz wszcząć postępowanie karne wobec sprawcy.

2. Włączenie rodziców lub opiekunów

W przypadku podejrzenia, że ucznia wykorzystuje rodzic lub opiekun, należy niezwłocznie powiadomić drugich rodziców lub opiekunów, aby podjęli odpowiednie kroki w celu ochrony dziecka.

3. Wsparcie dla ofiary

Ofiarę krzywdzenia należy traktować z szacunkiem i empatią, zapewniając jej odpowiednie wsparcie emocjonalne i fizyczne, w tym dostęp do pomocy psychologicznej i medycznej.

VIII.PROCEDURA KONTROLI PRACOWNIKÓW PRZED DOPUSZCZENIEM DO PRACY Z MAŁOLETNIMI W ZAKRESIE SPEŁNIANIA PRZEZ NICH WARUNKÓW NIEKARALNOŚCI ZA PRZESTĘPSTWA PRZECIWKO WOLNOŚCI SEKSUALNEJ I OBYCZAJNOŚCI

1.Przed nawiązaniem z osobą stosunku pracy pracodawca uzyskuje informacje, czy dane kandydata, są zamieszczone w Rejestrze z dostępem ograniczonym lub w Rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze.

2.Kandydat do pracy przedkłada pracodawcy informację z Krajowego Rejestru Karnego w zakresie przestępstw określonych w rozdziale XIX i XXV Kodeksu karnego, w art. 189a i art. 207 Kodeksu karnego oraz w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2023 r. poz. 172 oraz z 2022 r. poz. 2600), lub za odpowiadające tym przestępstwom czyny zabronione określone w przepisach prawa obcego.

3.Kandydat do pracy posiadający obywatelstwo innego państwa niż Rzeczpospolita Polska, ponadto przedkłada pracodawcy lub innemu organizatorowi informację z rejestru karnego państwa obywatelstwa uzyskiwaną do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej związanej z kontaktami z dziećmi.

4.Kandydat do pracy składa pracodawcy oświadczenie o państwie lub państwach, w których zamieszkiwała w ciągu ostatnich 20 lat, innych niż Rzeczpospolita Polska i państwo obywatelstwa, oraz jednocześnie przedkłada pracodawcy informację z rejestrów karnych

tych państw uzyskiwaną do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej związanej z kontaktami z dziećmi.

5.W przypadku gdy prawo państwa, w którym kandydat zamieszkiwał w ciągu ostatnich 20 lat nie prowadzi rejestru karnego, wówczas kandydat składa pracodawcy oświadczenie o tym fakcie wraz z oświadczeniem, że nie był prawomocnie skazany w tym państwie za czyny zabronione odpowiadające przestępstwom określonym w rozdziale XIX i XXV Kodeksu karnego, w art. 189a i art. 207 Kodeksu karnego oraz w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii oraz nie wydano wobec niej innego orzeczenia, w którym stwierdzono, iż dopuściła się takich czynów zabronionych, oraz że nie ma obowiązku wynikającego z orzeczenia sądu, innego uprawnionego organu lub ustawy stosowania się do zakazu zajmowania wszelkich lub określony stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem lub opieką nad małoletnimi.

6.Oświadczenia, o których mowa w pkt 5, składane są pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Składający oświadczenie jest obowiązany do zawarcia w nim klauzuli następującej treści: Jestem świadomy odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia”. Klauzula ta zastępuje pouczenie organu o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. (załącznik nr.4)

7.Powyższe informacje, pracodawca utrwała w formie wydruku i załącza do akt osobowych pracownika

X.PROCEDURA KORZYSTANIA Z URZĄDZEŃ ELEKTRONICZNYCH Z DOSTĘPEM DO INTERNETU

1. Prawo do korzystania z komputerów znajdujących się w pracowniach informatycznych i bibliotekach przysługuje uczniom oraz nauczycielom. W wyjątkowych sytuacjach innym osobom, jeśli dyrektor szkoły wyrazi na to zgodę.
2. Prawo do korzystania z komputerów znajdujących się w poszczególnych salach lekcyjnych przysługuje nauczycielom. W wyjątkowych sytuacjach innym osobom, jeśli dyrektor szkoły wyrazi na to zgodę.
- 2a. Nauczyciel prowadzący zajęcia edukacyjne, wychowawcze lub opiekuńcze obowiązany jest informować uczniów o zasadach bezpiecznego korzystania z Internetu
3. Zasady korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych określa regulamin korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych
4. Uczniowie korzystają z komputera tylko pod opieką nauczyciela.
5. Korzystanie z multimediiów, Internetu i programów użytkowych służy wyłącznie celom naukowemu, informacyjnemu i edukacyjnemu.
6. Uczeń może korzystać z Internetu tylko na komputerze z zainstalowanym programem filtrującym treści.

7. Osoba odpowiedzialna za Internet – **administrator**, dba o to, aby sieć była zabezpieczona przed treściami niebezpiecznymi. Instaluje i uaktualnia odpowiednie programy zabezpieczające, w tym program antywirusowy.

9. Nie wolno naruszać godności i praw innych użytkowników Sieci oraz działać na szkodę innych użytkowników Internetu.

10. Należy szanować prawo własności zdjęć, materiałów, artykułów itp. w Sieci. Każdorazowo należy podpisywać autora w/w i/lub adres strony internetowej

11. Nie wolno przysyłać i udostępniać danych naruszających prawo, powszechnie uznanych za obsceniczne lub obraźliwe oraz oszczerstw i treści obrażającej uczucia innych.

12. Zabrania się uprawiania hazardu oraz prowadzenia działalności komercyjnej.

13. Należy zachować ostrożność w spotkaniach z osobami poznanymi w Sieci.

Należy pamiętać, że Cyberbulling – przemoc przy użyciu Internetu – to przestępstwo.

14. Osoba odpowiedzialna za Internet sprawdza co najmniej 1 raz w miesiącu czy na komputerze uczniowskim podłączonym do Internetu nie znajdują się niebezpieczne treści. W przypadku znalezienia takich – ustala, kto korzystał z komputera w czasie ich wprowadzania.

15. Informacje o dziecku, które korzystało z komputera podczas wprowadzenia niebezpiecznych treści przekazuje się do dyrektora szkoły. Dyrektor kieruje dziecko na rozmowę dotyczącą bezpieczeństwa i Internetu do psychologa/pedagoga/ pedagoga specjalnego

16. Jeśli wychowawca/psycholog/ pedagog/ pedagog specjalny podczas rozmowy uzyska informację, że dziecko jest krzywdzone – stosuje procedurę.

17. Wszelkie zdarzenia związane z naruszeniem bezpieczeństwa cyfrowego w szkole należy zgłosić wychowawcy lub pedagogowi szkolnemu.

18. Dla ofiar i świadków cyberprzemocy lub dla osób, które są zaniepokojone jakimś zdarzeniem związanym z bezpieczeństwem cyfrowym są telefony zaufania, które znajdują się u pedagoga szkolnego, w sekretariacie szkolnym oraz SA dostępne w gablocie na korytarzu szkolnym

ODPOWIEDZIALNOŚĆ PRAWNA:

Prawo ściga sprawców przestępstw za:

- art. 207 §1 k.k. Znęcanie się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny - podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat (ścigane z urzędu)*.
- art. 191 §1 k.k. Kto stosuje przemoc wobec osoby lub groźbę bezprawną w celu

zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia - podlega karze pozbawienia wolności do lat 3 (ścigane z urzędu)*.

➤ art. 197 §1 k.k. Kto przemocą lub groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 (ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego)**.

➤ **art. 304 §1 Kodeks postępowania karnego**

Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję.

§2. Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa. (ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego)**.

** ściganie z urzędu polega na tym, że prokurator i policja prowadzą postępowanie niezależnie od woli i zgody osoby pokrzywdzonej. Wycofanie skargi lub odmowa zeznań nie jest podstawą do umorzenia postępowania, jeśli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniono przestępstwo.*

***ściganie na wniosek polega na tym, że bez wniosku osoby pokrzywdzonej postępowanie w danej sprawie nie może być wszczęte.*

art. 572 §1 k.p.c. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy.

§2 Obowiązek wymieniony w §1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, (...) placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.

art. 12 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie: Osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, powinny niezwłocznie zawiadomić o tym policję lub prokuratora.

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich

Art.4. §1. Każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności naruszenie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierzędu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych, ma społeczny obowiązek odpowiedniego przeciwdziałania temu, a przede wszystkim zawiadomienia o tym rodziców lub opiekunów nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego, Policji lub innego właściwego organu.

§2. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu czynu karalnego przez nieletniego, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym sąd Rodzinny lub Policję.

§3. Instytucje państwowe i organizacje społeczne, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć czynności nie cierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu.[...]

Wszystkie osoby, które w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych dowiedziały się o krzywdzeniu dziecka lub mają inne informacje z tym związane, **są zobowiązane do zachowania tajemnicy, wyłączając informacje przekazywane uprawnionym instytucjom w ramach działań interwencyjnych.**

Wszystkie te przepisy nakładają na osoby, które dowiadują się o przypadkach przemocy fizycznej, psychicznej czy ekonomicznej, obowiązek niezwłocznego powiadomienia właściwych organów.

Załącznik nr 1

Zgłoszenie incydentu w szkole dotyczącego przemocy wobec ucznia:

[miejscowość i data]

Do Dyrektora Szkoły

Zgłaszam incydent, który miał miejsce w naszej szkole i jest związany z przemocą wobec ucznia.

Opis sytuacji:

1. Data i miejsce zdarzenia:
2. Opis zdarzenia:
3. Osoby zaangażowane w zdarzenie:
 - Uczeń/uczniowie: [imię i nazwisko], [klasa]
 - Pracownik/pracownicy szkoły: [imię i nazwisko], [stanowisko]
4. Świadkowie zdarzenia:
 - [imię i nazwisko], [klasa/stanowisko]
5. Inne istotne informacje:
6. Dokumentacja zdarzenia:
 - Zapisy z monitoringu szkolnego
 - Dokumentacja medyczna (jeśli została wykonana)

Proszę o niezwłoczne podjęcie działań w celu zapewnienia bezpieczeństwa uczniowi wszelkiej

pomocy oraz wsparcia w sytuacji po doświadczeniu przemocy.

Z poważaniem, [Imię i nazwisko] [Stanowisko]

Załącznik nr 2

Zgłoszenie do policji lub prokuratury podejrzenia o krzywdzeniu ucznia

Do Komendy Powiatowej/Miejskiej Policji w [miejscowość] oraz Prokuratury Rejonowej/Okręgowej w [miejscowość]

Ja, [imię i nazwisko], dyrektor szkoły [nazwa szkoły], informuję, że zgodnie z obowiązkiem wynikającym z art. 9 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, mam podejrzenie, że uczeń [imię i nazwisko ucznia], w wieku [wiek ucznia], może być ofiarą przemocy

Podczas pracy dydaktycznej zaobserwowałem/am, że [opis zdarzenia] oraz [inne informacje na temat podejrzenia].

Jestem zaniepokojony/a zachowaniem ucznia i podejrzewam, że może być on ofiarą przemocy

W związku z powyższym, zwracam się z prośbą o podjęcie działań celem zabezpieczenia bezpieczeństwa ucznia oraz podjęcia działań prawnych wobec podejrzanego o przestępstwo.

Z poważaniem, [imię i nazwisko]

Załącznik nr 3

Oświadczenia o niekaralności

..... (miejscowość, data)

OŚWIADCZENIE

Ja niżej podpisana/y (imię i nazwisko) zamieszkała/y (adres zamieszkania) legitymująca/y się dowodem osobistym..... (numer i seria dowodu osobistego) wydanym przez..... (organ wydający dowód osobisty) świadoma/y odpowiedzialności karnej wynikającej z art. 233 § 1 Kodeksu Karnego przewidującego karę pozbawienia wolności do lat 3 za składanie fałszywych zeznań oświadczam - że nie byłam/em skazana/y za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności i za przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę małoletniego oraz nie toczy się przeciwko mnie żadne postępowanie karne ani dyscyplinarne w tym zakresie.

..... (własnoręczny podpis)

Załącznik nr 4

Wniosek o wgląd w sytuację dziecka

(miejscowość, data)

Sąd Rejonowy w

(właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka)

Wydział Rodziny i Nieletnich

.....

(adres sądu)

(imię i nazwisko osoby/nazwa instytucji zgłaszającej wniosek)

.....

(adres osoby/adres i **pieczęć instytucji zgłaszającej wniosek**)

WNIOSEK O WGLĄD W SYTUACJĘ DZIECKA

Niniejszym wnoszę o wgląd w sytuację małoletniej/go

.....

(imię i nazwisko dziecka)

zamieszkałej/go w

.....

(adres zamieszkania dziecka)

UZASADNIENIE

(opis sytuacji stanowiącej podstawę do złożenia wniosku)

W związku z powyższym, wnoszę o wydanie odpowiednich zarządzeń w celu
zabezpieczenia dobra małoletniego dziecka.

.....

(podpis osoby składającej wniosek)

Załącznik nr 5

Jak rozmawiać z dzieckiem

I. Jak rozmawiać z dzieckiem krzywdzonym:

- Zadbaj o sprzyjające warunki rozmowy: oddzielny pokój, z dala od osób postronnych, brak pośpiechu. Ten punkt dotyczy osób, które są pedagogiem, psychologiem, nauczycielem lub inną osobą wyznaczoną do takiej rozmowy, np. animator, koordynator Polityki
- Przyjmij pozycję ciała dostosowaną do pozycji dziecka: usiądź lub przykucnij.
- Używaj języka zrozumiałego dla dziecka.
- Okazuj dziecku szacunek, akceptację i empatyczne zrozumienie.
- Bądź cierpliwy – dziecko może zaprzeczać prawdzie.
- Nie naciskaj na dziecko – wyznanie całej prawdy może łączyć się z ogromnym lękiem.
- Unikaj naprowadzania dziecka na odpowiedzi, które chciałbyś usłyszeć.
- Okazuj zrozumienie, że nie łatwo jest mówić o trudnych sprawach, zwłaszcza jeśli dotyczą rodziny.
- Pochwal za odwagę podjęcia rozmowy tj. nie za treść rozmowy, lecz za to, że mówi.
- Bądź świadomy oznak zaniepokojenia dziecka o los rodziców – nie wypowiadaj przy nim negatywnych opinii o rodzicach.
- Nazwij przemoc – przemocą i pokaż dziecku, że nie jest winne tego, co zrobił dorosły.
- Wesprzyj dziecko – utwierdź w przekonaniu, że nie tylko je to spotkało, że wiele dzieci przeżywa podobne problemy.
- Wyjaśnij dziecku w przystępny sposób co zamierzasz dalej robić. Pamiętaj, jak trudna jest sytuacja dziecka ze względu na: - wstyd - poczucie winy - strach przed ponownym skrzywdzeniem - tajemnicę - lojalność wobec sprawcy przemocy.

II. Co robić w przypadku zgłoszenia przez dziecko wykorzystania seksualnego:

- Zachowaj spokój.
- Słuchaj spokojnie i traktuj małoletniego poważnie. Zadawaj pytania tylko w celu uściślenia. Nie zadawaj pytań naprowadzających i wtrącających.
- Nie sugeruj własnych słów, używaj tylko słów małoletniego. Pozwól małoletniemu mówić w jego własnym tempie.
- Stosuj aktywne słuchanie, które wyraża współczucie, spokój i wsparcie. Nie okazuj szoku ani przerażenia w reakcji na słowa małoletniego.
- Zapewnij małoletniego, że wyjawiając ci wykorzystanie, postąpił właściwie.
- Poinformuj małoletniego, że zrobisz wszystko co możesz, by mu pomóc.
- Powiedz małoletniemu, że on nie ponosi winy za zaistniałą sytuację.
- Zaproponuj małoletniemu, że będziesz mu towarzyszyć w drodze do osoby, u której uzyska dalszą pomoc.
- Wyjaśnij małoletniemu, że tymi informacjami będziesz musiał(a) podzielić się z innymi.
- Pod koniec rozmowy poinformuj go, co zamierzasz dalej zrobić i komu przekażesz uzyskane informacje.
- Pamiętaj: osoba, która jako pierwsza dowiaduje się o zaistnieniu potencjalnego przypadku wykorzystywania małoletniego, nie jest upoważniona do wydawania decyzji, czy fakt nadużycia rzeczywiście miał miejsce. Jest to zadanie dla odpowiedzialnych organów i instytucji, do których sprawa zostanie skierowana na dalszych etapach.
- Jeżeli wcześniej nie sporządziłeś(aś) notatki, zapisz niezwłocznie przebieg rozmowy i podpisz się czytelnie pod nią.
- Poinformuj o zaistniałej sytuacji swojego przełożonego.

III. Czego nie powinno się robić:

- Nie wpadaj w panikę. Nie reaguj emocjonalnie.
- Nie lekceważ słów małoletniego. Nie wyrażaj przypuszczeń, sugestii, nie stawiaj hipotez, ani nie przedstawiaj alternatywnych wyjaśnień.
- Nie wyrażaj opinii (ani negatywnych, ani pozytywnych) i komentarzy na temat domniemanego sprawcy.
- Nie wyciągaj dodatkowych informacji. Nie dopytuj o szczegóły. To, co dziecko

powiedziało w sposób wolny, jest nieprzekraczalną granicą. Stawianie pytań osobie, która komunikuje dany fakt, w rzeczywistości może mieć wpływ na sposób, w jaki później przedstawi wydarzenia.

- Nie składaj małoletniemu żadnych obietnic, które nie będą mogły zostać dotzymane, szczególnie w kwestii poufności. Nie mów niczego w stylu: „obiecuję nikomu o tym nie powiedzieć” ani: „to pozostanie tajemnicą”, itp.
- Nie ujawniaj szczegółów rozmowy osobom postronnym, a w szczególności osobie, której małoletni postawił zarzuty.
- Nie proś o powtarzanie opowiadania danej historii.

ULOTKA DLA UCZNIA

Do wykorzystania na zajęcia profilaktyczne, godziny do dyspozycji wychowawcy, , lekcje wdż, na gazetki ściennie, na stronę internetową szkoły

Ważne, aby uczniowie byli informowani o tym, jak mogą zgłaszać przypadki przemocy seksualnej oraz gdzie szukać pomocy w sytuacjach zagrożenia.

Jeśli jesteś ofiarą przemocy fizycznej lub psychicznej lub podejrzewasz, że ktoś inny jest nią dotknięty, ważne jest, aby szukać pomocy.

Poniżej przedstawiam kilka sposobów, jak możesz to zrobić:

1. Skontaktuj się z organizacjami zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy wobec małoletnich- w Polsce takie organizacje to m.in. Fundacja Feminoteka, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Fundacja La Strada, czy Fundacja Pro Femina.
2. Skontaktuj się z ośrodkami pomocy społecznej - w każdym powiecie działa ośrodek pomocy społecznej, który oferuje wsparcie dla ofiar przemocy.
3. Zgłoś przemoc na policję - możesz zadzwonić na numer alarmowy 112 lub udać się do najbliższej jednostki policji.
4. Skontaktuj się z infolinią dla ofiar przemocy - w Polsce działa m.in. infolinia "Niebieska Linia" pod numerem 800 120 002, którą można dzwonić 24h/dobę, przez wszystkie dni w tygodniu.
5. Szukaj pomocy u specjalisty - możesz skonsultować swoją sytuację z psychologiem, terapeutą, seksuologiem lub lekarzem.
6. Skorzystaj z pomocy szkolnej - jeśli jesteś uczniem, nauczyciel lub dyrektor szkoły mogą pomóc w znalezieniu wsparcia.

Ważne jest, aby pamiętać, że przemoc zarówno fizyczna jak i psychiczna jest poważnym przestępstwem i nie jest Twoją winą.

Warto szukać pomocy i wsparcia, aby poradzić sobie z trudną sytuacją.